Tea Jerić

PERSPEKTIVE RAZVITKA KULTURE U OPĆINI CRIKVENICA

Površni promatrač ili samo usputni prolaznik ovlaš bi zaključio da Crikvenica kao mjesto, pa i kao općina, nema osim prirodnih ljepota, nikakovih drugih privlačnosti vrijednih pažnje. Na prvi pogled ovdje nema ni velikih spomenika prošlosti a niti nikakvih kulturnih događanja. Osim turizma sve je nekako stavljeno u drugi neki plan. A i turizam je posljednjih godina zaista samo životario i bio sveden na formulu "spavanje-kupanje-hranjenje" i malo zabave uz ples.

Tako to zaista izgleda, a tako je i bilo.

Nije nam ovdje sada namjera govoriti o razlozima koji su doveli do tog stanja. Ono je zaista prisutno već skoro dva desetljeća, a uopće za cijelo razdoblje od 1945. godine nadalje, moglo bi se reći da je to razdoblje "ju-standardizacije" što je dovelo do opadanja duhovnih vrijednosti, opadanja potrebe za lijepim, a vezano s time, do materijalnog bogaćenja pojedinaca uz istodobno osiromašenje komunalnih dobara.

Da bismo mogli zamisliti i osmisliti smjer budućeg kretanja privređivanja, a znamo da nam osim turizma, poljoprivrede i ribarstva, ovdje nema drugog resursa, moramo se u vrlo kratkim crtama pozabaviti prošlošću ovoga vinodolskog kraja, spomenicima kulture koji su nam ostali, te prići građenju kulturne politike ili politike kulture, a radi njenoga uključivanja u svakidanji život, za bolju i humaniju turističku ponudu i za bolji život uopće.

Vratimo se unatrag 2.000 godina, dobu prastanovnika ovoga kraja, Ilirima koji su nam ostavili svoje refugiume, ili kako ih narod zove "gradine i kaštelire". Imamo ih na svim vrhuncima iznad današnjih većih naselja na morskoj obali: u Ledenicama, na Ospu u Novom Vinodolskom, na Sv. Jurju iznad Bribira, na Dreninu iznad Crikvenice, na Soplju.

Doba rimske vladavine ostavilo nam je tragove rustičnih vila (villae rustiche) bogata seoska imanja isluženih legionara. Znamo za onu s Peuntiugerove karte i Antoninova itinerera u Ad Turresu, današnjoj Crikvenici, kako je označeno na karti, a i potvrđeno ne tako davnim slučajnim otkrićem na položaju današnjeg nogometnog igrališta u Crikvenici.

Doba ranog srednje vijeka doba je velike seobe Hrvata. Područje Vinodola je područje prvog naseljavanja Hrvata - Bijela Hrvatska. Imamo dosada otkriveno jedno groblje a istraživanje nije završeno.

Srednji vijek i doba feudalizma dovodi na svjetsku pozornicu Vinodol i krčke knezove. Uz njihovo je ime vezana povijest Vinodola za nekoliko idućih stoljeća, sve do propasti obitelji pod poznatim okolnostima u 17. stoljeću. Možemo reći da je Vinodol i njegova knežija u tim ranim stoljećima hrvatske državnosti odigrao veliku ulogu. Sjetimo se samo Vinodolskog zakona iz 1288. o kojemu je rečeno mnogo ali još uvijek ne sve.

Doba renesanse u Vinodolu je još uvijek obilježeno knezovima krčkim, ali i sveopćom opasnošću od turskih najezda. Grade se katedralne crkve u frankopanskim gradovima. U Novome, Bribiru i Driveniku stoje još i danas u svojoj ljepoti kao dokaz visokih duhovnih stremljenja domaćega puka.

Pavlinski samostani u Novome i Crikvenici također su svojevrsni spomenici kulture, zapravo rasadnici, jer je poznato da su fratri pavlini bili poznati po svojim zanatima i umjetnosti, po znanosti i pisanoj riječi. U tom je krugu ponikao i najveći slikar minijatura europske renesanse Juraj Julije Klović.

Propast Frankopana propast je i Vinodola, pa je tek sredinom 19. stoljeća došlo do buđenja i slavnih muževa ovog kraja: Mažuranića i Pančića, Barca i Kostrenčića.

A onda dolazi na pozornicu turizam i novo doba.

Sigurno je gradnja Hotela Therapia u tadašnjem malom ribarskom selu Crikvenici izazvala veće i korjenitije promjene negoli se to uopće može zamisliti. Odjednom je došla i struja i voda i evropska aristokracija. Počela je gradnja lijepih kamenih kuća u klasicističkom stilu, uređuju se parkovi, šetališta uz more s paviljonima za glazbu. Crikvenica, Novi i Selce dobivaju lijepe vile. To je urbanizacija fin-de-sieclea u najboljem izdanju. Secesija također ostavlja mnoge primjere zadivljujuće ljepote u graditeljstvu i obradi metala i drva.

Ovih nekoliko rečenica, koje su nas odvele u prošlost, polazna su premisa kako na ostacima prošlosti graditi kulturnu budućnost.

Zadnjih desetak godina u svim turističkim i privrednim forumima ponavljano je uvijek kako je turizmu potrebno dati novi zamah, kako se potrebno izvući iz jeftina mosovnog turizma, kako mu treba dati novi "image" (ova se riječ tako upotrebljavala a da se nije niti shvatilo pravi njen smisao), tj. kako treba u turizam uključiti kulturnu baštinu, pa onda s time poboljšati ponudu što će privući bolje potrošače, koji će onda trošiti više novaca, kako bismo ga onda mi trošili na kulturu. Circulus vitiosus ili odakle početi?

Naravno, u ponudu treba uključiti sve ono što imamo, što je naslijeđeno, ali to se ne može učiniti samo s jednog mjesta ili putem turističkih plakata, prospekata ili jednokratnih i jednosmjernih obavještenja. Kulturna politika ili politika kulture nešto je sasvim drugo. Ona može biti dirigirana s jednog mjesta, ali svi oni koji žive i djeluju na nekom području, trebaju također barem donekle razmišljati na isti način. Trebaju znati svoje porijeklo, ne trebaju ga se stidjeti, nego ga vrednovati. Valja početi od osnovnog obrazovanja: o poznavanju zavičaja, o čakavskom zalogu, o čakavskoj kulturi i svemu onome što je ona značila i još uvijek znači. Nije dovoljno da se zaštiti ili obnovi neki spomenik kulture ako ljudi koji žive oko njega nemaju nikakove potrebe za njim. Jer, tko bi onda trebao biti taj koji će uključiti prošlost u budućnost? Crikvenica je, kao i mnoga druga mjesta, sukcesivno devastirala sve što je stigla i mogla u graditeljskom nasljeđu, a kultura pučkog graditeljstva u ovome je kraju od "kamika" nešto veliko i sveto. Toga skoro više i nema. Uzaludni su bili svi napori da se spasi barem nešto od primorskih kuća. Bit ćemo sretni ako ih budemo mogli nabrojiti na prste pri idućem popisu. Nigdje nije dovoljno istaknuto to graditeljsko pučko nasljeđe, ni klesarstvo, ni bilo koji drugi zanat.

Kao općinski centar, Crikvenica ne može niti predstaviti sebe na pristoja način, nema ni gradske kuće, nema nikakve identifikacije s bilo kakvom zbirkom, nema ni jedne zgrade koja bi za to mogla poslužiti. Nije da nema zgrada, nego nikome nije palo na pamet da je to prva slika grada, da je to centrala turističke propagande, jer u gradu i kraju kakav je naš sve bi trebalo biti okrenuto toj svrsi. Ne možemo i ne smijemo težiti lažnom uveličavanju naše važnosti, niti tražiti veliko mjesto u povijesti, ali možemo se barem predstaviti kroz ono što jesmo i ono što smo bili.

Vratiti Crikvenici i njenoj općini barem jedan dio nekadašnjeg izgleda nije nemoguće, a samo vraćanje reda i ljepote na njene ulice i fasade prvi je korak u politici kulture ili kulturnoj politici. Sve ostalo dolazi samo po sebi. Prije 20 godina gledali smo izložbe vrhunskih naših slikara, slušali izvrsne muzičare i dramske umjetnike, imali smo ljetne kulturne imanifestacije poput GORICE i sl., da bismo na kraju došli do RIBARSKOG TJEDNA 1991., što je bila zadnja sramota. Sigurno je da danas, iz perspektive još uvijek ratnog stanja, možemo naći prigovora takvoj oštroj kritici, odnosno izvući se time da još uvijek nije vrijeme za takve elaboracije. Ali, sada je baš vrijeme za to. Ako sada postavimo prave temelje, ako sagledamo što nam je činiti, a o tome imamo zapravo posve jasnu sliku, ako imamo ideje, onda smo već na putu ostvarenja. Treba se samo odlučiti hoćemo li smatrati našu prošlost integralnim dijelom naše budućnosti ili ne! Mislim da je odgovor na to samo jedan, tj. potvrdan, a od toga, pa do uključivanja svega onoga što imamo u našu turističku ponudu, samo je stvar planske razrade i detalja. Svakako da je pri tome vrlo važna uloga turističkih organizacija i kulturnih institucija ma kako se one zvale; škole ili turistička društva. Usput, u Italiji, od koje bismo trebali mnogo toga naučiti baš o turizmu, organizacije koje se brinu o turističkom poslovanju zovu se PRO LOCCO - za mjesto, za svoje mjesto, a time je sve rečeno. Imam dojam da smo mi dosad upravo radili obratno. Svatko je vukao na svoju stranu a rezultat je zaista vidljiv na svakom koraku, možda ne u svakome mjestu naše općine jednako, jer neki su stanovnici ulagali mnogo truda da svoje mjesto uljepšaju, ali Crikvenica ne. Zašto? Odgovor je i jednostavan i nemoguć, možda nije mjesto da ga pojasnimo. Nadam se i vjerujem da će iduće godine donijeti promjenu nabolje.

Društvo za zaštitu kulturne baštine djeluje 23 godine, i na način kako je to bilo moguće, pridonijelo je zaštiti kulturne baštine. Čak smo svojedobno dobili pohvalu od HAZU da smo jedno od rijetkih društava takve vrste u Hrvatskoj koje je postiglo zavidne rezultate. Štiteći kulturnu baštinu pridonijeli smo i širenju kulture i poznavanja naše kulturne baštine izvan granica naše zemlje. Međutim, to više nije dovoljno, politika se mora odrediti i provoditi - cilj je jasan - **privredni preporod uz humanizaciju društva kroz kulturu ili oplemenjivanje društva kroz uvođenje kulture u privredu.**